

звернень О. Фльорова до різних владних кабінетів у Києві і Чернігові стало перевезення представниками Баварської комендатури майна учительського інституту до духовної семінарії, де йому було надано лише дві кімнати. У таких умовах розпочати навчальні заняття було неможливо. Лише в середині жовтня їх розпочали з випускним третім курсом. Два перші курси в першому півріччі не навчалися. На півроку розтягнувся прийом документів вступників. Їх почали приймати з 12 липня 1918 р. і продовжували аж до початку лютого 1919 р. Вступних іспитів не проводили, учнів зараховували за конкурсом атестатів.

Значні зміни в суспільному житті України відбулися наприкінці 1918 – початку 1919 р. Переможне розгортання збройного антигетьманського повстання змусило голову Української держави П. Скоропадського 14 грудня 1918 р. зректися влади та емігрувати. Залишали українські землі також і німецько-австрійські війська. До державного керівництва прийшла Директорія УНР, але її влада у загальноукраїнському масштабі тривала недовго. Уже 12 січня 1919 р. війська Директорії залишили Чернігів. У місті почав діяти військово-революційний комітет як тимчасовий надзвичайний орган нової більшовицької влади. Наприкінці 1918 р. Баварська етапна комендатура покинула місто і звільнила займані приміщення. На їх місце прибули керівники військових підрозділів Директорії, які, у свою чергу, залишили приміщення 12 січня. На прохання учительського інституту комісія з освіти військово-революційного комітету 18 січня 1919 р. дозволила зайняти другий поверх колишнього дворянського пансіону [9, 4].

Довготривала боротьба О. Фльорова за існування інституту призвела до різкого погіршення стану його здоров'я. У зверненні Олексія Павловича до Комісаріату в справах Київської навчальної округи від 4 січня 1919 р. зазначалось, що, працюючи без відпусток протягом двох з половиною років у тяжких умовах, він переживає «велике серцеве збурення» і просить 4-х місячну відпустку для «відбудови ... зруйнованих сил». Справи по керівництву інституту він передав С. Воробйову. До даного звернення додавалась довідка лікаря О. Розенеля, в якій констатувався тяжкий стан хворого [10, 56]. Комісаріат дозволив лише 2-х місячну відпустку із збереженням утримання. З 15 березня 1919 р. О. Фльоров продовжував працювати викладачем Чернігівського учительського інституту.

Таким чином, створення Чернігівського учительського інституту припадає на один з найбільш складних періодів у житті нашої країни. Його відкриття відбулось у розпал Першої світової війни, коли органи місцевого самоврядування м. Чернігова вирішували складні господарські питання. У той же час педагогічному колективу, а особливо директору інституту, довелося долати величезні труднощі становлення нового навчального закладу. Якщо навчально-виховна робота трималась на ентузіазмі директора і викладачів інституту,

то господарські проблеми без підтримки органів влади вирішувались дуже складно. Завдяки старанням О. Фльорова, незважаючи на погіршення стану його здоров'я, інститут все ж таки відбувся.

Посилання

1. Сердюк Л. Науково-педагогічна діяльність першого директора Чернігівського учительського інституту О.П. Фльорова // Три століття гуманітарної та педагогічної освіти в Чернігові. – Чернігів, Сіверянська думка, 2001. – С. 89-91.
2. Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО), ф. Р-608, оп. 1, спр. 4115, 70 арк.
3. ДАЧО, ф. 980, оп. 1, спр. 20, 85 арк.
4. Там само, спр. 3, 147 арк.
5. Там само, спр. 2, 72 арк.
6. ДАЧО, ф. Р-608, оп. 1, спр. 41, 19 арк.
7. Там само, спр. 48, 42 арк.
8. Там само, спр. 40, 28 арк.
9. Там само, спр. 42, 22 арк.
10. Там само, спр. 4115, 70 арк.

Боровик А.Н., Боровик Н.А. Роль А.П. Фльорова в становленні Чернігівського учительського інституту (1916-1919 гг.)

В статтє рєч ь идєт о первом руководитєлє и оргєнизаторє Черниговского учительского института.

Ключевые слова: А. Фльоров, Черниговский учительский институт, директор.

Borovyk A.M., Borovyk M.A. The role of O.P. Flyorov in the foundation of Chernihiv Teachers' institute (1916-1919)

The article deals with the first lieder and organizer of Chernihiv Teachers' institute.

Keywords: O. Flyorov, Chernihiv Teachers' institute, headmaster.

25.02.2013 р.

УДК 94 (477.51):061.2 «1917»

М.В. Потапенко

ПОЛЬСЬКІ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІ КЛУБИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У 1917 РОЦІ

Статтєя присвяченєя діяльності польських громадсько-політичних клубів Чернігівської губернії, які відігравали провідну роль у національному житті місцевих поляків протягом революційного 1917 року. З'ясовуютьсє питання формування їх організаційної мережі та політичної платформи.

Ключові слова: поляки, революція, громадсько-політичний клуб, Чернігівська губернія.

Із поваленням самодержавства на території Чернігівської губернії активізувалось національне життя не лише українців, але й інших численних етнічних спільнот, в тому числі й поляків. Важливим свідченням цього є діяльність польських громадсько-політичних (громадських) клубів. Її аналіз дозволяє установити особливості розбудови мережі організацій, що репрезентували національні

інтереси місцевих поляків, їх політико-партійні уподобання, а також ставлення до революційних змагань та українського національного руху.

Вказана проблематика не отримала належного висвітлення у працях польських та вітчизняних дослідників, хоча останні до неї неодноразово звертались у краєзнавчих студіях з історії Чернігівщини¹. Окремі сюжети активності польського громадсько-політичного клубу Чернігова представлені у колективному дослідженні Володимира Бойка, Тамари Демченко та Оксани Оніщенко [1]. Перу двох останніх авторок належить стаття, у якій аналізуються постанови з'їзду делегатів польських організацій Чернігівської губернії, що фактично ініціювався і контролювався керівництвом указаних клубів [3]. Заслугує на увагу й публікація комплексу документів про участь клубу в виборах до Українських установчих зборів молодшої дослідниці Ганни Гавриліної [2]. У попередніх публікаціях ми також звертались до різних аспектів зазначеної проблеми (діяльність польського громадсько-політичного клубу в Ніжині, значення з'їзду делегатів польських організацій Чернігівської губернії) [6; 7]. Зважаючи на фрагментарність у дослідженні зазначеної проблеми та наявність не введених раніше до наукового обігу джерел ставимо за мету висвітлити діяльність польських громадсько-політичних клубів Чернігівської губернії як єдиної організаційної мережі, що утворилась і функціонувала у 1917 р.

Загальноімперський перепис 1897 р. зафіксував на території Чернігівської губернії 3302 особи, що визнавали польську мову рідною. Вони становили 0,15 % населення губернії та 0,87 % від загальної чисельності польськомовного населення українських губерній [5, 14-17]. Подальші обстеження народонаселення губернії, виконані Центральним статистичним комітетом, дають підстави припускати, що до 1914 р. темпи зростання цієї відносно нечисленної етнічної групи не перевищували усереднених показників природного приросту. Під час Першої світової війни до губернії прибула значна кількість біженців з Королівства Польського, переважно поляків за походженням. Протягом досліджуваного періоду їх чисельність поступово зростала, головним чином завдяки механічному приросту. Наприкінці 1916 р. їх чисельність становила 20 837 осіб, через рік – 24 734 [11, 32]. З метою опіки цієї величезної маси людей створювались фінансовані державою місцеві осередки рятівничих організацій (найперше – Центрального громадянського комітету та Польського товариства допомоги жертвам війни) у Чернігові, Ніжині, Конотопі, Новозибкові. Преференції влади та загострені патріотичні почуття перетворювали їх на епіцентри національного життя поляків Чернігівщини, яке довгий час було загнаним у підпілля суворим поліційним контролем. З пова-

1. Термін «Чернігівщина» уживається як синонімічна назва Чернігівської губернії.

ленням самодержавства пальма першості у цій сфері перейшла до громадсько-політичних клубів.

Перший з них утворився 13 квітня 1917 р.² у Чернігові. Під час велелюдних організаційних зборів (за участі близько 500 осіб) було визначено програму діяльності та обрано керівництво. Клуб проголошувався об'єднанням всіх поляків, незалежно від статі, віри та партійних вподобань, які стоять на позиціях відновлення об'єднаної незалежної Польщі. До його компетенції було віднесено організацію та координацію національного життя поляків, налагодження контактів з іншими національними рухами. Також було ухвалено привітати крайовий орган польського національного самоврядування, що з початку березня 1917 р. почав функціонувати в Києві, – Польський виконавчий комітет на Русі³. До правління клубу було обрано 20 осіб, причому половина з них представляла не Чернігів, а повіти губернії. Головою клубу став діяч Центрального громадянського комітету Е. Ретінгер; першим віце-головою було затверджено представника Польського товариства допомоги жертвам війни кс. М. Гіжицького, другим – Е. Лужковського, третім – О. Віламовського; посади секретаря та скарбника обійняли М. Герман та Ф. Цемневський відповідно. Діяльність клубу була підтримана найбільш впливовими польськими організаціями, що діяли в місті. Від імені Центрального громадянського комітету з привітанням виступив Е. Кіковський, від Польського товариства допомоги жертвам війни – А. Срочинський, від Патронату польської молоді, що опікувалась міською організацією харцерів «Польський скаутінг», – В. Тарасевич. Усі вони увійшли до правління клубу [10; 13].

Закріплена статутними документами необхідність перетворення чернігівського клубу на координаційний центр польського національного життя спонукала до утворення аналогічних клубів по всій губернії. До часу проведення III польського з'їзду на Русі (Київ, 18-24 червня 1917 р.) вони постали в Янівці⁴, Новозибкові, Ріпках та Ніжині [16, 93-95]. На момент проведення з'їзду делегатів польських організацій Чернігівської губернії (7-10 (11) жовтня 1917 р.) нові клуби утворились у Конотопі, Новгороді-

2. Усі дати у статті подані за старим стилем.

3. Польський виконавчий комітет на Русі – загальноживана назва Виконавчого комітету Об'єднання польських громадських організацій на Русі, утвореного під час II польського з'їзду на Русі (Київ, 6 березня 1917 р.). Головою Польського виконавчого комітету на Русі було обрано званого громадського діяча, лідера київського осередку польської національно-демократичної партії Й. Бартошевича.

4. Всього в Чернігівській губернії існувало чотири села з назвою «Янівка» – два у Чернігівському повіті та по одному в Глухівському та Суразькому повітах (Списки населених мест Российской империи. Т. XLVIII. Черниговская губерния. Список населенных мест по сведениям 1859 года. – Санкт-Петербург, 1866. – С.10, 17, 40). Доступні документи й матеріали не дають можливості достеменно встановити, про яку саме Янівку йде мова.

Сіверському, Унечі, Почепі, Городні, Сновську⁵. Розбудова організаційної мережі обумовила необхідність координації дій. Для вирішення цього завдання спочатку було утворено в Чернігові Центральне правління клубів. Під час з'їзду делегатів польських організацій Чернігівської губернії було схвалене більш радикальне рішення – усі існуючі клуби були перетворені на місцеві відділи єдиного польського громадсько-політичного клубу Чернігівської губернії на чолі з Центральним правлінням [15].

Політична платформа клубів / клубу остаточно кристалізувалась під час згаданого чернігівського з'їзду. Її рамки визначались трьома ключовими тезами: а) об'єднання усіх етнічних польських земель Росії, Австро-Угорщини та Німеччини у незалежну Польську державу під егідою країн Антанти; б) заперечення курсу Регентської ради на відродження «куцої» польської державності у межах окупованого австро-німецькими військами Королівства Польського; в) підтримка Тимчасового уряду як союзника Антанти та ініціатора республіканських перетворень у Росії, що мали гарантувати добросусідські відносини з Польщею. Спираючись на ці положення, висловлювалась підтримка Польській раді міжпартійного об'єднання, що визнавалась координаційним центром польського державного будівництва у Росії, та Польському виконавчому комітету на Русі як національному представницькому органу в Наддніпрянській Україні. Всі ці положення дають підстави твердити, що польський громадсько-політичний клуб Чернігівської губернії знаходився під впливом польських національних демократів і керувався ухвалами проведеного ними Польського політичного з'їзду (Москва, 21-26 липня 1917 р.). До речі, у його нарадах брали участь представники чернігівського та ніжинського клубів [12].

Діяльність польських громадсько-політичних клубів у Чернігівській губернії від самого початку зосереджувалась на вирішенні двох завдань – поширенні впливів на інші місцеві організації поляків та захисті їх національних прав. Найбільш вичерпним свідченням успіхів на першому напрямку став перебіг вже згадуваного з'їзду делегатів польських організацій Чернігівської губернії. Фактичним ініціатором його скликання було Центральне правління клубів, яке повністю контролювало хід нарад. Із 66 делегатів з'їзду 35 репрезентували 11 осередків клубу. Його зверхність визнали представники католицького духовенства, губернського союзу польських вчителів, губернського польського робітничого союзу, союзу працівників евакуйованої Варшавської під'їзної залізниці, патронату «Польського скаутінгу», відділів Польського товариства допомоги жертвам війни у Чернігові та Новозибкові, губернського осередку Центрального громадянського комітету, польської ради біженців, польських громад Злинки, Бахмача й Кролевця, а також новоутвореної

5. У 1935 р. Сновськ перейменовано на Щорс.

губернської організації «Мацежи Польської». Ухвалами з'їзду клуб уповноважувався на захист як місцевих, так і загальнонаціональних інтересів поляків на Чернігівщині. Його постанови та устав проголошувались обов'язковими для всіх поляків губернії. Важливим свідченням визнання цієї зверхності стало обрання загалом делегатів з'їзду нового складу Центрального правління (голова – Е. Ретінгер, заступники – К. Окоцький та Е. Лучковський, секретарі – О. Віламовський та К. Шостаковський, скарбник – Рудзинський, члени – А. Байдек, П. Гаска, кс. М. Гіжинський, Д. Гурська, В. Гром, А. Квятковський, В. Тарасевич, кс. Я. Заврид, Я. Сковера, Я. Станіславський, Пендзіч) [15].

Принцип формування представництва з'їзду (1 делегат від організації, що нараховує до 50 членів) дозволяє твердити про те, що клубам вдалось мобілізувати досить значний людський потенціал. Найбільшими були ряди їх членів у Чернігові (щонайменше 301 член) та Сновську (щонайменше 101 член). Аналіз географії клубів свідчить про їх зосередження у населених пунктах, що були вузловими пунктами руху й концентрації біженців з Королівства Польського. Мова йде про залізничні й шосейні вузли та прилеглі до них населені пункти аграрного типу (села, селища, містечки). З цього можемо зробити припущення, що діяльність клубів орієнтувалась на цю соціальну страту або організувалась за рахунок активності її представників.

Представництво польських громадсько-політичних клубів на з'їзді делегатів польських організацій Чернігівської губернії⁶

<i>Осередок клубу</i>	<i>Кількість делегатів</i>
Центральне правління (Чернігів)	10
Чернігів	7
Сновськ	3
Ріпки	2
Янівка	2
Городня	2
Конотоп	2
Унеч	2
Почеп	2
Новозибків	1
Новгород-Сіверський	1
Ніжин	1
Всього	35

Зусилля у справі захисту національних прав поляків, що постійно або тимчасово перебували на території Чернігівської губернії, фактично зводились до тісної співпраці з Польським виконавчим комітетом на Русі, яка була налагоджена вже на початку березня 1917 р. У нарадах II польського з'їзду на Русі, який був установчим для згаданої інституції національного самоврядування, з-поміж 80 учасників був і

6. Складено за: Ze zjazdu delegatów organizacji polskich ziemi Czernihowskiej // Dziennik polski. – Piotrograd, 1917. – № 257 (354). – 9 (22) listopada. – S.1.

представник польської громади Чернігова Свенціцький [16, 130]. Достеменним свідченням перебування клубу в орбіті впливів Польського виконавчого комітету на Русі є прийняте на початку червня 1917 р. рішення про організацію в Чернігівській губернії мережі його місцевих комісаріатів. Усі новоутворені посади обійняли виключно члени правління чернігівського клубу (губернський комісар Е. Ретінгер, заступник губернського комісара кс. М. Гіжицький, чернігівський міський та повітовий комісар Е. Лучковський, заступник міського та повітового комісара О. Віламовського) [14]. Остаточна і повна інтеграція польського громадсько-політичного клубу до структури Польського виконавчого комітету на Русі відбулась під час з'їзду делегатів польських організацій Чернігівської губернії. Відповідно до його ухвал голова клубу отримував права губернського комісара, а Центральному правлінню делегувались повноваження Ради губернського комісаріату. Головам відділів клубу та їх правлінням відповідно надавались функції повітових комісарів та рад повітових комісаріатів [15]. Польським виконавчим комітетом на Русі ця доволі потужна інфраструктура використовувалась для створення ефекту масовості у політичній полеміці з опонентами. З цією метою через організаційну мережу клубу тиражувались зазвичай стандартні за змістом протести, які поширювались у пресі. Їх прикладами є листи ніжинського й ріпкінського (22 та 29 жовтня 1917 р. відповідно) відділів клубу із критикою ухвал Стокгольмської конференції польських демократів [9, з. 445, sygn. 15, к. 101, 126]; протести ніжинського та чернігівського відділів з приводу земельного питання у III Універсалі Центральної ради (15 та 24 листопада 1917 р. відповідно) [4, ф. 1081, оп. 1, спр. 72, арк. 3–3 об.; 9, з. 445, sygn. 15, к. 158–159].

У діяльності клубів / клубу особлива увага відводилась налагодженню співпраці з українським національним рухом. Вперше випадки співпраці з ним були зафіксовані влітку 1917 р. під час муніципальної виборчої кампанії. Зокрема, у Чернігові було створено спільний українсько-польський виборчий список. 4 серпня 1917 р. під час українського віча в місті Е. Ретінгер підтримав автономістський курс Центральної ради і закликав українців «з'єднати всі сили, без різниці партій, щоб передовсім здобути національну волю, а вже після того взятися за боротьбу класову» [1, 41]. Ще один українсько-польський виборчий список постав у Городні, де «Просвіта» блокувалась із союзом квартиронаймачів та польськими біженцями [8, ф. 1115, оп. 1, спр. 48, арк. 111].

Чільне місце «українському питанню» відводилось і на з'їзді делегатів польських організацій Чернігівської губернії. Йому присвячувалось два пункти з дев'яти в ухваленій резолюції:

- «З'їзд шле щирі побажання розквіту ідей, які спрямовують національну, громадську і політичну роботу Генерального секретаріату України і,

посилаючись на приклади із місцевого життя діяльної підтримки державотворчих зусиль українського народу з боку місцевого польського населення, обіцяє таку підтримку й на майбутнє. Водночас рішуче просимо Генеральний секретаріат України визнати обране більшістю представництво польської національної меншини України із збереженням за ним повного права вирішення питань про те, хто має представляти поляків в уряді Україні»;

- «З'їзд найсердечніше дякує представника Української губернської ради за привітання і побажання й одночасно підкреслює, що він завжди готовий сприяти раді у її цілковито справедливих прагненнях до зміцнення національних ідеалів, розквіту української культури та громадськості у Чернігівській губернії» [4, ф. 1081, оп. 1, спр. 26, арк. 4–4 об.; 15].

Обидва пункти резолюції засвідчили не лише прихильність польського громадсько-політичного клубу Чернігівської губернії до українського національного руху й визнання Генерального секретаріату за найвищий орган виконавчої влади у Наддніпрянщині, але й готовність Польського виконавчого комітету на Русі до подальшої співпраці з ним. Вартує уваги й наголос на українсько-польському порозумінні у Чернігівській губернії. Його важливим свідченням стало звернення учасників з'їзду до керівництва Української губернської ради. У ньому йшлося про виділення полякам двох місць у губернській раді та по одному у її місцевих філіях. Також висловлювалось сподівання на допомогу від місцевих українських діячів у справі налагодження співпраці з Генеральним секретаріатом [4, ф. 1081, оп. 1, спр. 26, арк. 1-1 об.].

Принциповість проукраїнських позицій польського громадсько-політичного клубу Чернігівської губернії підтверджується його реакцією на III Універсал Центральної ради. Оприлюднений Центральним правлінням 24 листопада 1917 р. протест ґрунтувався на двох тезах: 1) визнання Української народної республіки й засвідчення готовності до співпраці з українцями у справі «будівництва державного організму»; 2) відстрочення остаточного вирішення питання про ліквідацію поміщицького землеволодіння, значна частина якого оголошувалась «віковим польським спадком» до часу скликання Українських установчих зборів [4, ф. 1081, оп. 1, спр. 72, арк. 3-3 об.].

Нарешті, останнім важливим свідченням підтримки державотворчого курсу УНР є участь клубу у виборах до Українських установчих зборів. 3 грудня 1917 р. у губернській виборчій комісії було зареєстровано список «Польського громадсько-політичного клубу Чернігівської губернії» у складі 12 кандидатів. Очолював список секретар Польського виконавчого комітету на Русі З. Березовський, 9 кандидатів репрезентували Центральне правління та чернігівський міський відділ клубу, ще два, –

К. Куликовський та С. Хелміцький – ніжинський та конотопський відділи відповідно [2, 50]. На початку січня 1918 р. цей виборчий список отримав 1265 голосів (0,34 %) і зайняв 12 місце із 24 [1, табл. № 3]. Відносно низький результат зумовлювався перш за все соціальною структурою та політичними настроями польських біженців. Серед них частка «аполітичних» жінок, дітей та людей похилого віку сягала 80 %, переважна їх більшість уважала себе громадянами Польщі, а тому участь у вказаному виборчому процесі уважала втручанням у справи сусідньої держави.

Тривала та наполеглива організаційна робота забезпечила польським громадсько-політичним клубам першість у національному житті поляків Чернігівщини. Інтенсивна співпраця з Польським виконавчим комітетом на Русі дозволяла озвучувати інтереси відносно нечисленної польської спільноти не лише на місцевому чи регіональному, але й на загальнодержавному рівнях. Фактичне підпорядкування клубів керівництву польських національних демократів у Наддніпрянській Україні робить подальше дослідження їх діяльності актуальним у плані реконструкції ідеологічної платформи й тактики діяльності цієї «невловимої» партії.

Посилання

1. Бойко В., Демченко Т., Оніщенко О. 1917 рік на Чернігівщині. Історико-краєзнавчий нарис. – Чернігів, 2003. – 128 с.
2. Гавриліна Г. Участь Чернігівського громадсько-політичного клубу поляків у виборах до Українських установчих зборів // Сіверянський архів: Збірник наукових праць. – Чернігів, 2010. – Вип. 4. – С. 40-52.
3. Демченко Т., Оніщенко О. Українсько-польське співробітництво у роки Української революції (на прикладі Чернігова 1917 р.) // Скарбниця української культури. Збірник наукових праць. – Чернігів, 2005. – Вип. 5. – С. 12-17.
4. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО).
5. Палієнко В. Місця історичного розселення польської людності в Україні в кінці XIX – XX ст. – Київ, 1998. – 78 с.
6. Потапенко М. Польський громадський клуб Ніжина у 1917 р. // Ніжинська старовина. Збірник регіональної історії та пам'яткознавства. – К., 2012. – Вип. 13 (16). – С. 29-34.
7. Потапенко М. Польський з'їзд на Чернігівщині у 1917 р. // Поляки в Ніжині. Історія, культура, освіта. – Ніжин, 2012. – Вип. 5. – С. 38-46.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО).
9. Archiwum Akt Nowych.
10. Klub społeczny polski // Echo polskie. – Moskwa, 1917. – № 100. – 28 kwietnia (11 maja). – S. 3.
11. Korzeniowski M., Mądzik M., Tarasiuk D. Tułaczy los. Uchodźcy polscy w imperium rosyjskim w latach pierwszej wojny światowej. – Lublin, 2007. – 238 s.
12. Polski zjazd polityczny // Przegląd polski. – Kijow, 1917. – Z. 4. – S. 20-21.
13. W kolonjach polskich i na kresach // Gazeta polska. – Moskwa, 1917. – № 108. – 2 (15) maja. – S. 2.
14. Z Polskiego komitetu wykonawczego // Dziennik kijowski. – Kijow, 1917. – № 134. – 3 (16) czerwca. – S. 3.
15. Ze zjazdu delegatów organizacji polskich ziemi Czernihowskiej // Dziennik polski. – Piotrogrod, 1917. – № 257 (354). – 9 (22) listopada. – S. 1.

16. Zjazd polski na Rusi w Kijowie w dniach 18–24 czerwca 1917 roku. – [Winnica], 1917. – 133 s.

Потапенко М.В. Польские общественно-политические клубы Черниговской губернии в 1917 году

Статья посвящена деятельности польских общественно-политических клубов Черниговской губернии, которые удерживали первенство в национальной жизни местных поляков на протяжении революционного 1917 года. Освещаются вопросы формирования их организационной сети и политической платформы.

Ключевые слова: поляки, революция, общественно-политический клуб, Черниговская губерния.

Potapenko M.V. Polish socio-political clubs of Chernihiv province in 1917

The article looks at the activity of the Polish socio-political clubs in Chernihiv province which played the leading role in the national life of the local Poles during the revolutionary year of 1917. The author touches upon the problem of formation of their organizational network and political platform.

Key words: the Poles, revolution, socio-political club, Chernihiv province.

15.03.2013 p.

УДК 94(477.46):061.2+323.3«1917/1930»

С.В. Костенко

ПОПУЛЯРНІСТЬ ІДЕЙ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ СЕЛЯНСТВА НА ПІВНОЧІ ЛІВОБЕРЕЖЖЯ

Автор досліджує проблему популярності ідей громадсько-політичного об'єднання селянства на півночі Лівобережжя. Встановлено, що на початку ХХ століття селянське середовище сформуло і висунуло прошарок морально витривалих, громадсько-активних, здібних до організаційно-управлінської та господарської роботи людей, готових до самовідданого служіння загальносупільним інтересам шляхом залучення їх до громадських об'єднань.

Ключові слова: радянська влада, Північне Лівобережжя, комітет взаємодопомоги, селянське товариство взаємодопомоги, кооператив.

Складний процес становлення громадянського суспільства у нашій державі актуалізує критичне осмислення історичного досвіду функціонування різних громадських організацій. Важливим є й залучення до активної участі у суспільно-політичному та соціально-економічному житті українського селянства, пробудження його громадської ініціативи. У цьому контексті особливу увагу привертає період 1917 – початку 1930-х років.

На території підрадянської України комітети взаємодопомоги (КВД) почали організовуватися згідно з постановою РНК УСРР від 23 грудня 1921 р. [9, 5]. Формальною метою комітетів була організація взаємодопомоги членів під час стихійних лих, організація матеріальної та трудової взаємодопомоги,